В І Д Г У К

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри нагляду за додержанням законів при проведенні досудового розслідування Національної академії прокуратури України Бауліна Олега Вячеславовича на дисертацію Москалюк Юлії Дмитрівни за темою «Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми. Визначення поняття і сутності домашнього арешту і тримання під вартою, підстав і порядку їх застосування та місця в системі заходів забезпечення кримінального провадження завжди було важливим для теорії кримінального процесу. Закономірно, що ці проблеми стали предметом наукового інтересу і висвітлювалися у працях таких відомих науковців як Ю. П. Аленін, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, О. Ф. Кистяківський, З. П. Коврига, Корнуков В. М., О. П. Кучинська, Ю. Д. Лившиц, Л. М. Лобойко, П. І. Люблінський, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, В.О. Михайлов, М. М. Михеєнко, В. В. Назаров, В. Т. Нор, В. О. Попелюшко, І. Л. Петрухін, В. М. Тертишник, П. В. Цимбал та інші. Проте, більшість з цих праць була підготовлена ще за часів дії норм радянського кримінально-процесуального права, і не враховує вимоги сьогодення, а за КПК України 2012 р. було суттєво змінено завдання і засади кримінального провадження та заходи його забезпечення, зокрема такі запобіжні заходи як тримання під вартою і домашній арешт. В кримінально-процесуальному праві України з’явилися нові інститути (слідчого судді, здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням тощо) та правила доказування (обов’язок доказування певних обставин стороною захисту тощо). Виконання поставлених перед системою кримінальної юстиції держави завдань багато в чому залежить від здатності слідчих, прокурорів і суддів здійснювати своєчасне і об’єктивне

дослідження доказів, збиранню і збереженню яких досить часто чиниться у різний спосіб опір незацікавлених у нормальному процесі доказування осіб. Важко уявити й ефективне виконання правоохоронними органами такого завдання кримінального провадження як захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень без можливості даних органів запобігати подальшим злочинним діям окремих осіб під час здійснення щодо них кримінального провадження. Проблеми ж, пов'язані з домашнім арештом і триманням під вартою підозрюваного, обвинуваченого, в юридичній літературі розглядалися лише фрагментарно і, як правило, у межах інших більш загальних за своїм предметом досліджень. Ці проблеми залишаються в Україні до цього часу майже не дослідженими й саме їх з'ясуванню присвячена дисертація Москалюк Ю. Д., а отримані нею нові наукові результати у вигляді теоретичних положень-висновків, що розкривають поняття і специфіку застосування домашнього арешту та тримання під вартою, а також пропозицій щодо удосконалення кримінально-процесуального закону й практики його застосування, позитивно впливатимуть на діяльність органів досудового розслідування, прокуратури і суду.

Таким чином, зазначена робота є актуальною, оскільки її мета і завдання полягають у визначенні поняття домашнього арешту і тримання під вартою у кримінальному провадженні; з'ясуванні підстав і порядку їх застосування, з розкриттям сучасного стану правового регулювання цих запобіжних заходів; у визначенні їх місця в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні, що становить значний інтерес для слідчої, прокурорської і судової діяльності, а отримані результати суттєво збагачують сучасні наукові знання про домашній арешт і тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано у відповідності до пп. 2.2 та 5.3.4 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 12 лютого 2007 року № 105/2007 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012); положень Концепції реалізації державної політики в сфері

профілактики правопорушень на період до 2015 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1209-р., Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/2011, Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008; Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 року №11911-р., та Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 15 лютого 2008 року. Дисертаційне дослідження підготовлено відповідно до плану наукових досліджень кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Національного університету державної податкової служби України, Вченою радою якого його тему було затверджено 28 листопада 2013 року, протокол № 3.

Емпіричну базу дисертації становлять результати опитування здобувачем 335 працівників судових та правоохоронних органів м. Києва, Київської, Житомирської, Вінницької та Сумської областей; узагальнені дані вивчених 128 кримінальних проваджень органів досудового розслідування зазначених областей.

Дисертаційне дослідження вирізняється науковою новизною, глибоким теоретичним осмисленням поставлених в ньому проблем та своєю практичною спрямованістю. Здобувачем проведено глибокий науковий аналіз поглядів щодо домашнього арешту і тримання під вартою у кримінальному провадженні.

На основі аналізу законодавства та літературних джерел за темою дослідження автором запропоновано власне визначення поняття домашнього арешту у кримінальному провадженні, визначено місце домашнього арешту і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні, розкрито підстави і умови для застосування домашнього арешту і тримання під вартою у кримінальному провадженні,

охарактеризовано порядок і особливості застосування зазначених запобіжних заходів.

Викладений автором науково-аналітичний огляд теоретичних положень щодо запобіжних заходів і заходів забезпечення у кримінальному провадженні та характерних для них ознак, дав змогу запропонувати власну авторську позицію у цьому питанні. З приводу удосконалення правового регулювання застосування домашнього арешту і тримання під вартою у кримінальному провадженні, автором ґрунтовно, з належною аргументацію зроблено висновок щодо необхідності внесення певних змін до кримінального процесуального законодавства України.

Запропоновану здобувачем роботу характеризує висока методологічна і загальнотеоретична культура, яка підтверджується науковою новизною теоретичних висновків та наукових пропозицій.

Методологія дисертаційного дослідження Москалюк Ю. Д., як це випливає з тексту її роботи, базується на загальних положеннях діалектики і застосуванні, поряд із загальнонауковими методами і таких спеціальних методів дослідження як історичного аналізу, системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-логічний, статистичний, соціологічний. Комплексне застосування цих методів забезпечило переконливість, всебічність, повноту та об’єктивність отриманих наукових результатів.

Особливо слід підкреслити наукову обґрунтованість рецензованої праці, що полягає в належній аргументованості положень та визначень, які запропоновані автором, на підставі проведеного ним аналізу інших висловлених вченими думок за предметом дослідження або його окремих аспектів.

Здійснене автором викладення дисертаційного матеріалу дозволило йому зробити істотний внесок у вирішення комплексу проблем, що існують в кримінальному провадженні і є пов’язаними із застосуванням домашнього арешту і тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Слід відзначити наступні висновки та теоретико-нормативні конструкції,

обґрунтовані в дисертації: авторські визначення поняття домашнього арешту у кримінальному провадженні; характеристику особливостей застосування домашнього арешту і тримання під вартою у кримінальному провадженні України; порівняльну характеристику видів та особливостей застосування запобіжних заходів в окремих країнах англо-американської та романо-германської правових систем; пропозиції щодо удосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства України.

Основні теоретичні результати дослідження та рекомендації рецензованої дисертації доповідалися автором на п'яти міжнародних науково-практичних конференціях: «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Київ, 19-20 грудня 2014 року); «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 26-27 грудня 2014 року); «Пріоритетні напрями розвитку правової системи України» (м. Львів, 31 січня – 1 лютого 2014 року); «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (м. Київ, 14-15 лютого 2014 року); «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпропетровськ, 16-17 січня 2015 року).

Основні положення і висновки дисертації, рекомендації та пропозиції автора опубліковані у десяти наукових працях, серед яких: чотири наукові статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях, затверджених МОН України, одна наукова стаття – в іноземному фаховому виданні, та п'ять тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Текст автореферату цілком відповідає змісту дисертації. Наукові публікації автора з достатньою повнотою передають її зміст.

Особливу цінність та важливість для науки мають обґрунтовані автором теоретичні положення, що розкривають зміст поняття, підстав, умов і порядку застосування домашнього арешту і тримання під вартою у кримінальному провадженні, а також рекомендації дисертанта, які слід враховувати в сучасній нормотворчій, слідчій, прокурорській і судовій практиці. Результати проведеного автором дослідження можуть бути використані як у процесуальній

діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду, так і у вищих закладах юридичної освіти при вивченні курсу кримінального процесу та споріднених з ним спецкурсів, при підготовці методичних вказівок, а також у науково-дослідницькій роботі.

Дисертант проявила здібності аналізувати матеріал, виявила вміння робити узагальнення та вносити важливі пропозиції, які є потрібними і корисними для органів кримінальної юстиції України.

Віддаючи належне автору у глибокому дослідженні даної теми, слід, відзначити, що в роботі є окремі положення, які вимагають критичного ставлення.

Так, по-перше, на стор. 7, 12 автореферату і стор. 29-30, 160 дисертації автор, здійснивши дослідження періодизації становлення та розвитку інституту запобіжних заходів у вітчизняному кримінальному процесі, недостатньо обґрунтовано відокремлює період дії КПК України 1960 року (1960 – 2012 рр.) від радянського періоду (1917-1960 рр.), помилково констатуючи, що в останньому було прийнято два КПК у 1922 і 1927 рр., а КПК 1960 р. передбачав заставу як запобіжний захід.

Як відомо, усі ці КПК (1922, 1927, 1960 рр.) було прийнято за радянської доби Української республіки. Радянський Союз припинив своє існування наприкінці 1991 року, після чого редакція КПК УРСР 1960 року зазнавала неодноразово суттєвих змін у зв’язку з обранням незалежною Україною курсу на повернення до європейських правових традицій і демократичних міжнародних стандартів кримінального судочинства. Статтею 154^1 «Застава» цей кодекс доповнюється майже через п’ять років після розвалу СРСР згідно із Законом України від 20 листопада 1996 року. Отже, критерій для розмежування вказаних періодів не слід було пов’язувати саме з КПК 1960 року.

По-друге, визначаючи і характеризуючи підстави для застосування запобіжних заходів, домашнього арешту і тримання під вартою, автор виявляє неоднакове ставлення до змісту елементів їхньої структури, оскільки то веде мову про них лише як «про сукупність фактичних даних, які містяться в

матеріалах кримінального провадження, що мають доказове значення, наявність яких дозволяє вважати, що підозрюваний, обвинувачений може переховуватися від органу досудового розслідування, суду, продовжити займатися злочинною діяльністю, може загрожувати свідку або іншим учасникам провадження, знищити докази або іншим шляхом перешкодити здійсненню правосуддя» (стор. 69, 106 дисертації стор. 8-9 автореферату дисертації), то вказує на обов'язкову наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення і певних ризиків (спроб), (стор. 41-42, 65, 72, 160-161 дисертації, стор. 10, 12 автореферату дисертації). Потрібно було бути більш послідовним у цьому питанні.

По-третє, здобувач відстоює позицію, що обрання запобіжного заходу включає в себе такі етапи: 1) внесення слідчому судді, суду клопотання про застосування запобіжного заходу; 2) прийняття рішення про обрання запобіжного заходу та його оформлення; 3) доведення рішення до відповідних осіб та складання необхідних документів; 4) вжиття необхідних додаткових заходів, які випливають із суті обраного запобіжного заходу (стор. 120, 159, 164 дисертації, стор. 11, 14 автореферату дисертації). При цьому, поза увагою автора залишилися такі обов'язкові за законом частини провадження як визначення слідчого судді, складу суду для розгляду внесеного клопотання (ч. 3 ст. 35 КПК); надання іншій стороні копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу (ч. 2 ст. 184 КПК); забезпечення прибуття заінтересованих суб'єктів для розгляду даного клопотання (ст. 187 КПК); розгляд клопотання (ст. 193 КПК), які фактично знаходяться поміж перших двох запропонованих дисертантом етапів. Два ж останні із запропонованих нею етапів стосуються вже не обрання запобіжного заходу, а застосування обраного запобіжного заходу. Така позиція здобувача також потребує уточнення.

По-четверте, важко погодитися із пропозицією Москалюк Ю. Д. доповнити чинний КПК України статтею 183^1 «Право на піклування та нагляд за майном особи, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання

під вартою» (стор. 11, 114-115, 163-164 дисертації, стор. 11, 14 автореферату дисертації), оскільки таке піклування є обов'язком владного суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності, який приймає рішення про застосовування до особи тримання під вартою та забезпечує його виконання, і саме про такий обов'язок суду прямо йдеться у ст. 378 КПК України. Трансформація даного обов'язку органу державної влади на право особи, ув'язненої під варту, призведе до перетворення дієвого засобу забезпечення її прав, яким є юридична відповідальність суду (слідчого судді) та конкретних органів, на які судовим рішенням покладено вжиття заходів піклування про неповнолітніх, непрацездатних осіб, які перебувають на утриманні ув'язненого, або збереження його майна, що залишено без нагляду, на декларативну псевдогарантію прав і законних інтересів особи у кримінальному процесі.

Висловлені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження Москалюк Ю.Д., оскільки вони, переважно, стосуються окремих дискусійних положень сучасної процесуальної теорії та не зменшують цілком приємного враження від проведеної нею і оформленої у відповідності до вимог Міністерства освіти і науки України роботи, а також значущості отриманих наукових результатів.

ВИСНОВОК

Аналіз дисертаційного дослідження свідчить про те, що своєю працею Москалюк Юлія Дмитрівна зробила значний внесок у теорію кримінального процесу, зокрема у формування наукового знання про домашній арешт і тримання під вартою як заходів забезпечення кримінального провадження, суттєво оновила доктринальне бачення проблем, пов'язаних із застосуванням запобіжних заходів у кримінальному судочинстві, посилила масив напрацювань для законопроектної роботи з цих питань та у повній мірі проявила здібність проводити самостійні дослідження на монографічному рівні.

Ознайомлення з рукописом дисертаційної роботи дає підстави зробити висновок, що дисертація на тему: «Домашній арешт і тримання під вартою в

9

системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, є завершеною монографічною працею, яка виконана на належному рівні. Вона містить результати проведених автором досліджень та науково обґрунтовані положення, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання з визначення поняття, підстав та порядку застосування домашнього арешту і тримання під вартою як запобіжних заходів, а також їх місця в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні, що має істотне значення для науки кримінального процесу, законопроектної та кримінально-процесуальної діяльності. Отже, вона відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, Москалюк Юлія Дмитрівна, у повній мірі заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент:

Професор кафедри нагляду за додержанням законів при проведенні досудового розслідування
Національної академії прокуратури України
кандидат юридичних наук, доцент О.В. Баулін

Підпис О.В. Баулін засвідчую
Начальник загального відділу
«24» 07 2015 року